

Glavni urednik
Zoran Hamović

Uređivački odbor
Dr Vojislava Bugarski
Dr Aleksandar Dimitrijević (*urednik*)
Dr Nataša Hanak
Mr Zorana Jolić
Prof. dr Aleksandar Kostić
Prof. dr Dragan Popadić
Milan Stanojković

Likovni urednik
Svetlana Volic

© Clio, 2010. Sva prava za izdanje na srpskom jeziku zadržana.
Ova publikacija, u celini ili delovima, ne sme se umnožavati, prešampavati, pohranjivati u memoriju kompjutera ili na bilo koji način prenositi – elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem ili na drugi način – niti može na bilo koji način ili bilo kojim sredstvima biti distribuirana bez odobrenja izdavača.

Dušan Kecmanović

OČIMA PSIHIJATRA

SADRŽAJ

Uvod	11
----------------	----

I ŽIVOT I PRIČA

1. Govor i istina	17
2. Šta bismo bez iluzija?	20
3. Insajderi i autsajderi	23
4. Anatemisanje duševne patnje	26
5. Bolje ne pitati	29
6. Oni koji odu uvijek se vraćaju	34

II MOŽEMO LI BEZ ETNONACIONALIZMA?

7. Etnonacionalni stereotipi i etnonacionalna stvarnost . . .	39
Stereotipi iskrivljuju stvarnost	40
Funkcije stereotipa	45
Etnonacionalni stereotipi su i deskriptivni i preskriptivni . .	47

8.	Rat nema svijetlu stranu ili <i>à la guerre comme à la guerre</i>	51
9.	Da ljudi nisu bića grupe, ne bi bilo rata	55
	Primordijalna vezanost	56
	Diktat biološke prirode.	57
	Vrijedan sam koliko je vrijedna moja grupa.	59
10.	Tipologija etnonacionalista	61

III

PSIHIJARIJA U DOBA DEKONSTRUKCIJE LUDILA

11.	Ludilo i nerazum	69
	Zašto <i>ludilo</i> , a ne <i>psihoza</i> ?	70
	Otkuda veza između nerazuma i ludila?	71
	Fukoova analiza odnosa ludila i nerazuma	72
	Gdje je Fuko u pravu, a gdje nije?	79
	Zaključak.	94
12.	Kako dekonstruisati ludilo	95
	O ludilu.	96
	Zdravi su ljudi, a ljudi zdravi	98
	Ako psihijatri ne znaju da ga dijagnostikuju, ludilo možda ne postoji	101
	Rozenhan, drugi put: ekperiment Slejterove	105
	I duševno zdravi imaju slušne halucinacije	107
	I duševno zdravi imaju sumanute ideje	111
	Kontinuitet između ludila i duševnog zdravlja	119
	Da li postoji kontinuitet između psihotičnih simptoma u nepsihijatrijskoj populaciji i psihoze?	121
	Integracija patološkog u normalno	124

Fenotipski kontinuitet ili etiološka povezanost	125
Shizofrenija: etnička psihoza	131
Kritički osvrt na Devereovu koncepciju shizofrenije kao etničke psihoze modernog Zapadnog društva	134
Zaključak.	137
13. Postpsihijatrija: kako izbaciti dijete sa prljavom vodom	139
Dijagnoza nije važna	142
Šta ono bješe tretman?	148
Zaključak.	151
14. Da li postoje reaktivni duševni poremećaji?	153
Šta je reaktivno duševno stanje?	155
(Ne)srazmjerna reakcija	159
(Ne)srazmjernost reakcije kulturno je određena	160
(Ne)srazmjernost reakcije u perspektivi modela razumijevanja	161
Zaključak.	163
15. Stranputice određenja duševnog zdravlja	165
Tiranija sreće	167
Srećan život nije stvarni život.	168
Nesreća kao mogući izvor stvaralaštva	170
Za razliku od duševnog zdravlja, sreća je isključivo subjektivan fenomen	171
Da li subjektivna nedobrobit, a ne dobrobit, može biti pokazatelj duševnog zdravlja	174
Zaključak.	176
16. Duševno zdrave i duševno poremećene osobe: jedna sličnost i mnoge razlike.	180

Zdravlje i bolest (poremećaj) nisu isti u somatskoj i psihološkoj medicini	181
Veća je socijalna vidljivost duševnog poremećaja nego duševnog zdravlja	183
Duševno zdravlje je poželjno, a duševni poremećaj nepoželjan	184
Različit je odnos društva prema duševno zdravom i duševno poremećenom čovjeku	184
Može se biti duševno poremećen, a duševno zdrav nikada	185
Duševno poremećen <i>je</i> onaj čovjek koji <i>ima</i> bilo koji duševni poremećaj, a duševno zdrav <i>nije</i> onaj čovjek koji <i>nema</i> bilo koji duševni poremećaj	186
Duševno poremećen se može biti na ograničen broj načina, a duševno zdrav na bezbroj načina	187
Duševno poremećeni ljudi su često neobični i zagonetni, a duševno zdravi rjeđe	187
Kada duševno poremećeni čovjek počini zločin, zapanjeni smo i zastrašeni. Kada to učini duševno zdrava osoba, osuđujemo je.	188
Duševno poremećeni ljudi moraju da rade ono što rade, a duševno neporemećeni i moraju i ne moraju da rade ono što rade	189

<i>Prof. dr Vladan Starčević</i> Kecmanovićev triptih	191
---	-----

O autoru knjige	195
----------------------------------	-----

Mojoj porodici, još jednom.

UVOD

U ovoj knjizi nalaze se tekstovi iz oblasti za koje sam se zanimao posljednjih pedeset godina. U najkraćem ću reći koje su to oblasti i otkuda moje zanimanje za njih.

Kada sam bio u višim razredima gimnazije, odlučio sam da psihijatrija bude moj životni poziv. Profesor Nedo Zec, u to vrijeme direktor Neuropsihijatrijske klinike u Sarajevu, blizak prijatelj moga pokojnog oca, Ilije, omogućio mi je da posuđujem knjige i časopise iz bogatog fonda biblioteke Klinike, koja je redovno dobijala za to vrijeme izuzetno veliki broj časopisa iz raznih krajeva svijeta – preko dvadeset. U biblioteci su, između ostalih knjiga, bila djela klasične njemačke psihijatrijske literature, koja su temelj današnje psihijatrije. Mislim na knjige Karla Jaspersa, Kurta Kolea, Karla Šnajdera, Kurta Šnajdera, Ota Bumkea, Ernsta Krečmera, Emila Krepelina, Eugena Blojlera, da pomenem samo nekoliko najznačajnijih autora. Mnogo mi je pomoglo što sam mogao da čitam tekstove na njemačkom, francuskom i engleskom.

Odmah po završetku studija medicine, odsluženog vojnog roka i jednogodišnjeg obaveznog ljekarskog staža, počeo sam da radim na tada Neuropsihijatrijskoj klinici, a kasnije, kada su osnovane Neurološka i Psihijatrijska klinika, na Psihijatrijskoj klinici. Tu sam ostao dvadeset osam godina, baveći se mahom psihotičnim bolesnicima. Od 1994. godine obavljam privatnu psihijatrijsku praksu u Sidneju.

Moje opredjeljenje za psihijatriju, što zapravo znači za medicinu, iznenadilo je one koji su me bliže poznavali. Pošto sam, kako se govorilo, lijepo pisao, čitao mnogo više od većine vršnjaka i zarana naučio nekoliko stranih jezika, vjerovali su da ću studirati književnost ili jezike. Istina je da sam od ranog adolescentnog doba izuzetno mnogo čitao. Knjige sam naprosto gutao. Ne samo beletristiku, nego i djela iz sociologije, psihologije, filozofije. Ta strast za čitanjem nije me do danas napustila.

Počeo sam da pišem i objavljujem tekstove kada sam imao sedamnaest godina; najprije prikaze knjiga, potom oglede.

Kada sam se opredijelio za psihijatriju, nijednog trenutka nisam mislio da će me studije medicine, a kasnije posao, omesti u tome da pišem. Kada se danas osvrnem na protekle decenije, čini mi se da sam daleko manje pisao, mislim na tekstove koji nisu stručni, nego što sam želio, nego što sam imao potrebu da to činim. Razlog su vjerovatno iscrpljujuće dugi časovi koje sam posvećivao, a i dan-danas posvećujem, svom osnovnom zanimanju. Pored nekoliko objavljenih priča, oglede koje ispisujem već pedesetak godina neka su vrsta duga neugašenoj želji da pišem o životu i ljudima.

Tekstovi u prvom djelu knjige, koji sam nazvao „Život i priča“, najvećim dijelom prikazuju tu stranu mog zanimanja. U tekstovima u drugom dijelu knjige bavim se etnonacionalizmom. Običavam reći da nisam ja odabrao etnonacionalizam kao temu, nego je on odabrao mene. Kada je, na zapadnom Balkanu, devedesetih godina, počeo rat, nije mi trebalo dugo vremena da shvatim da su etnonacionalizam i rat usko povezani. Etnonacionalističke ideje i strasti doprinijele su ratu, a rat je njih hranio.

Prenerazili su me i rat i etnonacionalizam. Mada mi, zbog prirode posla kojim se bavim, nije bila nepoznata mračna strana ljudske prirode, bio sam zapanjen promjenom ponašanja ljudi, promjenom načina njihovog rezonovanja, koja se desila praktično preko noći. Suočio sam se s nečim što mi je bilo potpuno strano, što je pokolebalo moj dotadašnji pogled na svijet i ljude.

Odgovor na pitanja koja su me opsjedala morao sam naći. Više od deset godina posvetio sam intenzivnom izučavanju fenomena etnonacionalizma. Prije svega psihološko-antropoloških strana ove pojave, ali i njenih istorijskih, socioloških i političkih aspekata. Poznavanje sociologije znatno mi je pomoglo u ovom poslu.

Ako bih, u najkraćem, rekao do kakvih sam spoznaja došao izučavajući psihološko-antropološke strane etnonacionalizma, o kojima sam pisao u knjigama i tekstovima objavljenim u časopisima, one bi se mogle sažeti u dva zaključka. Prvo, u psihološkom smislu, etnonacionalizam nije jedinstvena pojava, on je, *mutatis mutandis*, ponavljanje jednog istog osjećajno-misaonog obrasca koji se sreće u svim oblicima, ma čime iza-

zvanog, pretjeranog vezivanja za vlastitu grupu i njenog precjenjivanja u odnosu na sve ostale grupe, to jest njihove pripadnike. Drugo, ponašanje etnonacionalista, to kako i šta osjećaju, o čemu i kako razmišljaju, kako se odnose prema sebi i drugima, nije izraz duševnog poremećaja, kao što to mnogi misle. Kratko rečeno, etnonacionalisti nisu ljudi – oni su naprosto etnonacionalisti.

U tekstovima u trećem dijelu knjige („Psihijatrija u doba dekonstrukcije ludila“) obradio sam različite psihijatrijske teme, posebno one koje su, posljednjih godina, veoma aktuelne. Danas – da li zbog afirmacije postmodernističkog načina razmišljanja? – sve češće se sa različitim strana preispituju neke ključne psihijatrijske kategorije, kao što je, na primjer, psihoza ili ludilo; dalje, prikazuje se želja da se izbrišu granice ludila i duševnog zdravlja, ospori smisao psihijatrijske dijagnostike i terapije. U drugoj polovini dvadesetog vijeka – a uostalom i ranije – bilo je pojedinaca i pokreta koji su dovodili u pitanje psihijatriju. U današnjim osporavanjima psihijatrije, što posrednim što neposrednim, novo je to što njihovi nosioci nastoje da dekonstruišu ludilo tako što ukazuju na to da su simptomi, koji se „tradicionalno“ vezuju gotovo isključivo za ludilo, kao što su sumanute ideje i halucinacije, česti u nepsihijatrijskoj populaciji.

U širokom krugu psihijatrijskih tema koje su me do sada zanimale ističu se dvije grupe: one koje se tiču konceptualnih osnova psihijatrije (epistemologija psihijatrije) i one koje se tiču društvenih aspekata duševno poremećenih osoba i odnosa društva i psihijatrije. Kada se imaju u vidu takve moje tematske preferencije, čini se prirodnim to što su mi pažnju privukli noviji pokušaji ispitivanja nekih aspekata konceptualnih temelja psihijatrije.

Zašto sam knjigu naslovio *Očima psihijatra?* Manje zato što su moje osnovno obrazovanje i praktični rad odredili način moga gledanja na ljude i pojave, a više zato što ja jesam psihijatar, sa naglašenim interesovanjem za mnoge druge oblasti.